

Verbum Analecta Neolatina XIII/2. (2022)

A Vestigia Kutatócsoport tematikus különszáma

KRISTON DorottyaPPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, PhD-hallgató
ORCID: 0000-0001-6804-6177

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Karán működő, Domokos György által vezetett Vestigia Kutatócsoportot 2010-ben alapították az Olasz Tanszék nyelvész és irodalmár oktatói azzal a céllal, hogy az Itáliában (a projekt kezdetén Milánóban és Modenában, második szakaszában pedig Mantovában) őrzött magyar vonatkozású forrásokat feltárják, digitalizálják, és így a magyar történészek számára könnyen kutathatóvá tegyék. A műhely egyik legfőbb eredménye maga a digitalizált, jól kereshető adatbázis, ahol több ezer, 1200 és 1550 között keltezett modenai és milánói forrás lelhető fel.¹ Az utóbbi években a kutatócsoport fókuszába került a tizenöt éves háború időszaka is, illetve szorosabbá váltak a kapcsolatai a Magyar Nemzeti Levéltárral: a kutatók munkája megkönnyítése végett külön adatbázis helyett immár a levéltár Scope Adatbázisába kerülnek a feltárt források.² A digitalizálás és adatbáziskészítés mellett természetesen az egyéni kutatómunkának is nagy a szerepe. A fő hangsúly a műhely jellegéből adódóan a forrásközlésre helyeződik, azonban – a tagok eltérő szakterületéből adódóan – jellemző az inter- és multidiszciplinaritás. A kutatócsoport tagjai és a műhellyel szorosabban együttműködő kollégák gyakorlatilag lefedik a teljes bölcsészettudományt: az eddig megjelent publikációk tanúsága szerint a hatalmas forrásanyag nem csupán a történettudomány, hanem a nyelvészet, az irodalomtudomány, a művészettörténet, sőt a régészet számára is jelentős értékkel bír. A számos egyéni publikáció és konferenciaelőadás mellett a tagok eddig négy saját szervezésű konferencián (2015, 2018, 2021, 2022) foglalták össze legfőbb eredményeiket, és három tanulmánykötetük jelent meg – ebbe a sorba illeszkedik a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Romanisztika Intézetének folyóirata, a *Verbum Analecta Neolatina* tematikus különszáma.

A kutatócsoport – profiljából adódóan – természetesen szoros kapcsolatokat ápol az olaszországi őrzőhelyekkel, illetve Domokos György révén összeköttetésben áll a Pozsonyi Egyetemen

1 A Vestigia Kutatócsoport honlapja, hozzáférés: 2022.09.25, <http://vestigia.hu>.

2 Elektronikus Levéltári Portál, hozzáférés: 2022.09.25, <https://www.eleveltar.hu/hu/home>.

működő, szintén itáliai forrásfeldolgozásra szakosodott VEGA projekttel, a forrásanyag kapcsolódási pontot kínál más magyar, olasz és közép-európai kutatók számára is.

Mindez leképeződik a *Verbum* 2022. évi 2. számában, amely a 2021-ben és 2022-ben rendezett műhelykonferenciák konferenciakötetének is tekinthető. A kötetben nem csak a kutatócsoport szűkebb körének tagjai (Domokos György, Kuffart Hajnalka, Kristóf Ilona, Szabó Ágnes) és a vele szorosabban együttműködő hazai történészek (Martí Tibor, Lakatos Bálint), hanem az olasz partnerintézményekben dolgozó kollégák (Riccardo Pallotti, Anna Rosa Venturi, Alberto Menziani, Lidia Righi Guerzoni, Alberto Attolini), a pozsonyi Vega-projekt tagjai (Monika Tihányiová, Mária Medveczká, Mojmir Malovecky), valamint az Olmützi Egyetem kutatója, Patrik Pastrnak is képviseltetik magukat. A kötet lefedi az olasz–közép-európai kapcsolatok történetét a 13. századtól egészen a 19. századig.

A 352 oldalas kötet Domokos György vezető kutató bevezetője mellett tizenhét tanulmányt és három recenziót tartalmaz, három cikk kivételével olasz nyelven: Patrik Pastrnak és Mojmir Malovecky angol, Monika Tihányiová és Mária Medveczká pedig közös cikküket spanyol nyelven jelentették meg, a kötet pedig a feltárt forrásanyag időrendi sorrendjét követi.

Az első tanulmány szerzője Riccardo Pallotti, a Modenai Állami Levéltár munkatársa. *Le nozze di Alisia di Chatillon con Azzo VI d'Este (1204): Alle origini dei rapporti fra Estensi e Ungheria al tempo di papa Innocenzo III* című írása Chatillon Alisia és VI. Azzo ferrarai herceg házasságkötésének magyar vonatkozásait mutatja be, elsősorban modenai források alapján. Alisia Rinaldo di Chatillon keresztes lovag második leánya volt. Féltestvére, a nála jóval idősebb Chatillon Anna 1172-ben III. Béla magyar király felesége lett, ám fiatalon, már 1184-ben elhunyt. Rinaldo 1187-ben halt meg, Alisia pedig ekkor a magyar udvarba került, ahol a királyné hűgának kijáró tisztelettel illették, és házasságkötésekor a magyar királytól hozományt is kapott. A tanulmány a téma szempontjából releváns, Modenában őrzött források felsorolásával, illetve III. Ince pápa 1198. június 16-án kelt, a házasságkötés szempontjából különösen fontos levelének közlésével zárul.

A második tanulmány Kuffart Hajnalka *Il diario di Giovanni Maria Parenti sul viaggio verso il Regno di Ungheria (1486)* című írása, amely szorosan kapcsolódik a kutatócsoport által digitalizált és adatbázisba rendezett forrásanyaghoz. Giovanni Maria Parenti, modenai származású pap 1486-ban I. Ercole ferrarai herceg megbízásából egy Cesare Valentini által vezetett küldöttség tagjaként járt Magyarországon, útjáról pedig egy tizenkét oldalas napló maradt fenn. Kuffart a folyóirat hasábjain ezt az útibeszámolót közli, illetve látja el egy bevezetővel.

Kuffart cikkét három tanulmány követi Mátyás király és Aragóniai Beatrix házasságával kapcsolatban. Patrik Pastrnak az esküvő alkalmában elhangzott beszéddel, Martí Tibor Beatrix hozományjegyzékével, míg Kristóf Ilona a királyné hatalmával, befolyásával foglalkozik. Pastrnak *Letentur et exultetur universa Panonia: An unknown gratulatory oration for King Matthias's betrothal to Beatrice of Aragon* című cikke Kuffarthoz hasonlóan szintén egy bevezető tanulmánnyal ellátott forrásközlés: Sebastiano Badoer velencei követ Mátyás és Beatrix házasságkötése alkalmából elhangzott beszédét közli. Az olmützi kutató cikkének jelentős cseh vonatkozásai is vannak, ugyanis a beszéd a ma Lengyelországhoz tartozó sziléziai Boroszlóban hangzott el. Pastrnak a beszéd hátterének ismertetésekor kitér a korabeli esküvőkön elhangzó szónoklatokkal kapcsolatos konvenciókra is, ezzel is kontextusba helyezve a beszédet.

Martí Tibor *La dote di Beatrice d'Aragona: Nuove fonti per la storia delle relazioni di Mattia Corvino con Napoli (1474–1476)* az olasz–magyar kapcsolatok története kapcsán a spanyolországi

hungarikakutatás jelentőségére irányítja rá a figyelmet: Beatrix királyné hozományjegyzékét ugyanis a Madridi Nemzeti Levéltár (Archivio Histórico Nacional de Madrid) és a Simancasi Levéltár (Archivio General de Simancas) őrzi. A tizenhárom forrás valószínűleg a királyné unokaöccse, Ferdinando d'Aragona calabriai herceg, utóbb Valencia alkirálya révén kerültek a Spanyol Királyságba, és noha a spanyolországi hungarikakutatás gyökerei is a 19. századra nyúlnak vissza, ahogy az a tanulmányból is láthatjuk, bőven akad még munka.

Kristóf Ilona *Beatrice d'Aragona nel ruolo „materno” e politico* című cikkében levéltári források alapján járja körül azt a kérdést, hogy a királyné mennyire volt képes érdemben befolyásolni a magyar politikát. Annak ellenére, hogy a kollektív emlékezet Beatrixot erős és befolyásos aszszonyként tartja számon, Kristóf amellett érvel, hogy valójában teljesen alá volt rendelve férjének. A királyné legnagyobb kudarca, egyben hatalma hiányának legékeesebb bizonyítéka, hogy nem sikerült megakadályoznia férje törvénytelen fia, az utóbb trónörökössé tett Corvin János eljegyzését Bianca Maria Sforza hercegnővel.

Szabó Ágnes művészettörténész két közleményt is publikál a kötetben. „[...] *cariche de perle tanto argente non ha Milano, Cremona ne Ferrara insieme*”: *Tessuti liturgici medievali ricamati con perle nel Tesoro della Cattedrale di Esztergom* című cikke ékes példája annak, hogy a Kutatócsoport által feltárt forrásanyag nem csupán a történészek számára lehet érdekes. Szabó Giovanni Maria Parenti Kuffart Hajnalka által közölt naplójának művészettörténeti vonatkozásaiból indul ki, és további levéltári források alapján Estei Hippolit érseksége időszakára vonatkozóan mutatja be az esztergomi miseruhákat, gyöngyökkel hímzett liturgikus textileket, képeket is közölve az egyes fennmaradt, jelenleg az Esztergomi Kincstárban őrzött ruhadarabokról.

Anna Rosa Venturinak, a Biblioteca Estense Universitaria di Modena munkatársának tanulmánya, az *I codici coviniani della Biblioteca Estense* a Corvina-kutatáshoz szolgál adalékokkal. Az Estékhez eredetileg tizenhét kötet került Mátyás király legendás könyvtárából; jelenleg pedig tizenötöt őrzi a Biblioteca Estense, köztük például Leon Battista Alberti *De re aeficatoria*, Ammianus Marcellinus *Rerum gestarum libri*, Aquinói Szent Tamás *Super librum primum Sententiarum* és Órigenész *Homiliea in Genesim, in Exodum, in Leviticum* című művét.

Venturi tanulmányát követi Domokos György közleménye *Le prime lettere di Taddeo Lardi dall'Ungheria (1487–1499)* címmel. Taddeo Lardi ferrarai származású klerikus egyike volt azon udvaroncoknak, akik Estei Hippolit kíséretében érkeztek Magyarországra 1487-ben, majd – miután Hippolit az esztergomi érsekséget elcserélte a jobban jövedelmező egri püspökségre – Lardi lett Egerben a kormányzója. A teljes időszakból összesen 71 levél maradt fenn, Domokos ezt a korpuszt ismerteti tartalmi és nyelvi szempontból. Noha a teljes anyag közlésére itt nincs lehetősége, a levelek számos részletét közli.

A kötetben Domokos György és Szabó Ágnes közösen is megjelentettek egy tanulmányt, *L'entrata del cardinal Tamás Bakóc a Roma nel 1512 in due fonti manoscritte* címmel. A cikk – számos további, a *Verbum* jelen különszámában közölt munkához hasonlóan – ismét egy bevezetővel ellátott forrásközlés. Domokos és Szabó két követjelentést adnak közre, mindkettő Bakóc Tamás 1512-es római útjával kapcsolatos: az egyik szerzője Stazio Gadio, és a Mantovai Állami Levéltárban őrzik, a másiké pedig Ludovico da Fabriano, melyet a Modenai Állami Levéltárban tárt fel a kutatás. A tanulmánynak – Szabó Ágnes szakterületének megfelelően – művészettörténeti vonatkozása is van: szó esik Bakóc kíséretének öltözkészéről.

Lakatos Bálint a Jagelló-kori diplomáciai viszonyokkal foglalkozik. *Relazioni diplomatiche tra l'Ungheria dei Jagelloni e gli stati italiani alla luce delle ambasciate inviate e ricevute (1490–1526): Uno schizzo* című tanulmánya a Jagelló-kori olasz és magyar diplomáciai gyakorlatról nyújt átfogó képet, részletes adatokat közöl a Magyarországról Itáliába küldött, illetve a Budára érkező olasz követekről, hiánypótló módon felsorolja az egyes küldötteket. Monika Tihányiová és Mária Medveczká *Contactos comercial del Conde Nicolás Pálffy (1552–1600) con el extranejo* című tanulmánya szintén egy bevezetővel ellátott forrásközlés: Pálffy Miklós 1596 februárjában keltezett, I. Vincenzo mantovai hercegnek spanyol nyelven írt levelét adja közre.

A kötet utolsó öt tanulmánya a 18–19. századdal foglalkozik. 1763-ban, Maria Beatrice d'Este és Habsburg Ferdinánd főherceg révén az Esték és Magyarország közötti kapcsolatok ismét megerősödtek. Alberto Menziani *Le relazioni di carattere militare tra la Casa d'Austria-Este e l'Ungheria nel secolo XIX. Prime note di ricerca* című tanulmányában a hazánkban katonai szolgálatot ellátó Habsburg-Este Ferenc Ferdinánd és Ferdinánd főherceg pályaképével foglalkozik. Riccardo Pallotti *Gli Austria-Este tra la corte di Vienna e l'Ungheria: Alcuni spunti di ricerca* tanulmánya megtöri a kötetben eddig szigorúan követett kronologikus sorrendet: Maria Beatrice és Ferdinánd főherceg házasságkötését, illetve a Habsburg-Esték napóleoni háborúkban betöltött szerepét taglalja. Tanulmányából azt is megtudhatjuk, hogy IV. Ferenc modenai herceg trónörökös-ként, 1798 és 1806 között rendszeresen megfordult Magyarországon, számos forrás maradt fenn például sárvári tartózkodásáról.

Lidia Righi Guerzoni egy érdekes útleírást ismertet. *L'Ungheria nelle memorie di primo Ottocento del conte modenese Luigi Forni* című tanulmányában Luigi Forni útinaplóját, az 1832-ben megjelent *Alcune notizie sull'Ungheriát* és annak szerzőjét, illetve Magyarországgal való kapcsolatát mutatja be. A gróf IV. és V. Ferenc modenai hercegek szárnysegédjeként járt a Habsburg Birodalomban, és 1845 júliusában kapott engedélyt urától, hogy néhány napot Budán és Pesten töltsön, ekkor keletkeztek feljegyzései.

Alberto Attolini *Intrigo internazionale a Modena: La causa di Crouy-Chanel contro Francesco V tra alta politica, nazionalismo e massoneria* című tanulmányban egy különleges pert és annak hátterét mutatja be: 1863-ban Auguste Crouy-Chanel herceg beperelte V. Ferenc modenai herceget, elvitatva tőle trónjának jogalapját. A botrány nem csupán egy politikai kalandor magánakciója, hanem egy kisebb Habsburg-ellenes összeesküvés, melynek hátterében megtalálhatjuk Franciaországot, az Itáliában élő emigránsokat, illetve a szabadkőműveseket, ráadásul magyar tudománytörténeti vonatkozása is van: Nyáry Albert báró az 1848-as emigráció prominens tagjaként és Crouy-Chanel személyi titkáráként levéltári forrásokkal próbálta alátámasztani főnöke trónigényét – így került el a Modenai Állami Levéltárba, ahol rábukkant a magyar vonatkozású forrásokra.

Az utolsó tanulmány szerzője Mojmir Malovecky. *The Prince of Liptov, John Corvinus in historic documents and in literature* című közleményében Ján Kalinciak (1822–1871) Corvin Jánosról szóló történelmi regényét, a *Knieža liptovské-t* [*The Prince of Liptov*] (1852) veti össze a Vestigia Kutatócsoport adatbázisában közölt forrásokkal. A folyóirat tematikus számát Bodrogai Dóra, Anna Raimo és Zuzana Tóth recenziói zárják.

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a kötet méltán tarthat igényt gyakorlatilag a 13–19. század közötti témával foglalkozó történészek, művészettörténészek, irodalmárok és italianista nyelvészek érdeklődésére, egyben felhívja a figyelmet az itáliai hungarikakutatás lehetséges új irányaira is.